

Gáfríková, Gizela a kolektív: PANNONIA DOCTA – UČENÁ PANÓNIA. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003. 355 s.

„Confestim in principio meditationum mearum dicendum est.“ Hneď na začiatku mojich úvah treba povedať, že publikácia *Pannonia docta* (Učené Panónsko) je vynikajúca, záslužná, objavná... „etcetera, etcetera, etcetera“ (a tak ďalej, a tak ďalej, a tak ďalej). Pretože sa v nej skúma latinská literárnovedná tvorba, považujem za slušné a potrebné, aby som „interpoloval“ (vkladal) do môjho textu písaného po slovensky latinské jazykové konštrukcie na vhodných – „ut spero“ (ako dúfam) – „lokalitách“ (miestach). Prosím náhodného, ale aj zámerného „lektora“ (čitateľa), aby túto interpolačnú metódu nepovažoval za prejav mojej márnomyseľnosti, vystatovania a chválenkárstva, že dokonale ovládam „linguam latinam“ (latinský jazyk)..., „eomodo summa potestate in undis turbidis ejus nate possum“ (takže môžem zvrchovane plávať v jeho rozbúrených vlnách). „Non ita! Repeto: res decens necessariaeque est...“ (Kdeže! Opakujem: je to patričná a nevyhnutná vec...).

Spomenutá publikácia je výsledkom poctivej práce „sexteta“ (šestice) „Societatis feminarum posoniensium eruditaee“ (Učenej spoločnosti bratislavských žien). Keďže latinská klasická sentencia znie: „Tres faciunt collegium“ (Traja tvoria spolok), spĺňajú sa, ba dvojnásobne prekračujú podmienky úspešného tímového bádania. Na čele učeného sexteta stála Gizela Gáfríková (Gisela Camphorata), „ducissa, prima foemina docta“ (vodkyňa, prvá učená žena). Zvyšujúce „kvinteto“ (päťicu) reprezentujú tieto „feminae doctae“ (učené ženy) – podľa abecedného poriadku (nie podľa

aspektu stupňa učenosti): „secunda foemina docta“ (druhá učená žena): Erika Brtňanová (Erica Hedera, lat. Brečtan, v lupčianskom nárečí: brštan), „tertia foemina docta“ (tretia učená žena): Alexandra Dekanová (Alexandra Decanata), „quarta foemina docta“ (štvrtá učená žena): Mária Novacká (Maria Novata), „quinta foemina docta“ (piata učená žena): Oľga Vaneková (Olga Alveata) a „sexta foemina docta“ (šiesta učená žena): Timotea Vráblová (Thimothea Passerina).

„Illo tempore“ (Za onoho času), keď vládol „patriarchát“ (spoločenské zriadenie s vedúcou úlohou otca), vedu pestovali len učení muži s vypestovanými bradami. Dokumentuje to aj *Pannonia docta*. Literárnovednej tvorbe venovali svoje sily učenci. Autorky publikácie z nich röntgenovali a lustrovali v dobrom zmysle a úmysle najvýznamnejších predstaviteľov tohto odboru: „septemarchiát“ (sedmicu): David Czvittinger (Dávid Cwittinger), Daniel Kermannus (Daniel Krman), Iosephus Innocens Deseritius (Jozef Inocent Dežerický), Michael Rotarides (Michal Rotarides), Andreas Schmall (Andrej Šmál), Alexius Horanyi (Alexius Horányi) a Paullus Wallaszky (Pavol Valaský). Nejednen bádateľ nepoužíva termín „patriarchát“, ale „adamarchiát“ (podľa praotca Adama žijúceho s pramatkou Evou v Raji) alebo termín „abrahamiát“ (podľa biblického patriarchu Abraháma). „His temporibus“ (Za našich čias) pokročila „emancipácia“ (vymanenie žien z mužského jarma) už natoľko, že môžeme hovoriť o „reditu“ (návrate) „matriarchátu“ (vedúca úloha matky) alebo „evaarchátu“ (podľa Adamovej družky, pramatky Evy), či „sáraarchát“ (podľa Sáry, právoplatnej manželky patriarchu Abraháma). Niektorí čudáci, tzv. mizogýni (nepriatelia nežného pohlavia) sa

rozhorčujú, že tu nemôže byť reč o „reditu“, alebo ide o „recidivo“ (o návrat choroby). Také názory nemožno definovať ako demokratické, ale ako „démonokratické“. Ja sa domnievam, že matriarchát je rozumné a potrebné zriadenie, ak ho z času na čas kontroluje mužské „nadhlavie“. Tak či onak reditus matriarchátu zaznamenal veľký pokrok v rozvoji literárnovedných disciplín. O tom svedčí aj učené sexteto zoskupené v erudovanej bratislavskej „societáte“, ktorému sa podarilo zostaviť publikáciu Pannonia docta, teda z hľadiska jej tvorcov, lepšie povedané tvorkyň: Slovakia docta.

Po tomto trochu dlhšom Prológu logicky prístupím k jadrú veci – „in medias res“ (do prostredí vecí), voľnejšie preložené: do stredu plástu medu. Keďže sa budem usilovať o objektívny proces meditovania o publikácii, neopustím cechovú zásadu mäsiarov: In medias res, henteš, mäso len raz rež, lež trikrát ho dobre odváž, než kus z neho odfikneš! Podobne sa správajú poctiví príslušníci krajčírskych cechov: In medias res, do včelína na med nelez, šuhaj! Radšej trikrát meraj, ale len raz strihaj!

Začnem merať a strihať od „prima foemina docta“, G. Gáfríkovej, ktorá má v publikácii štyri príspevky: Od historie litterarie k literárnej histórii, Niekoľko poznámok k Dežerického Obrane... v Nitrianskej diecéze, K Šmálovmu Zoznamu turčianskych vzdelancov a spisovateľov a k Horányiho konceptu historie litterarie v Memoria Hungarorum.

V príspevku Od historie litterarie k literárnej histórii autorka vysvetľuje pojem a termín „historie litterarie“, jeho vznik a názory rôznych bádateľov (M. Gierl, D. G. Morhof, J. F. Reimann, Ch. A. Heumann). Ukazuje, ako sa táto teória uplatňovala v Uhorsku od začiatku 18. storočia (J. Burius, D. Czwittinger, M. Rotarides a P. Valaský). Veľa miesta venuje dobovej terminológii pojmu národ, národnosť (natio), ktorý „označoval takmer výlučne teritoriálnu príslušnosť k štátnemu útvaru (Hungarus, Pannonius). Skúmaní autori „používajú označenie Pannonius ako synonymum výrazu Hungarus“ (Czwittinger, Dežerický, Rotarides, Šmál, Horányi a Valaský). O re-

víziu interpretácie pojmu historia litteraria sa pokúsila M. Novacká. Je správne, že sa tento latinský termín zavádza do našej literárnej vedy. Novackej pretlmočenie titulu Valaského diela Conspectus reipublicae litterariae... je však nesprávne prekladať parafrázovanou väzbou ako „dejiny kultúry a vzdelanosti, resp. písomníctva“, keďže ide o „pohľad, úvahu o literárnej obci“. V tejto súvislosti chcem upozorniť na neistotu, rozpaky a nejednotnosť v prekladaní titulov diel, ktorá šarapatí vo všetkých príspevkoch: specimen literatae – ukážka vzdelanosti (21), reipublicae litterariae – vzdelania (15), prolegomena – prolegomena (27, nepreložené), lineamenta – náčrt (26), syllabus – zoznam, catalogus – katalóg (30), tentamen – pokus, conspectus – prehľad (32). Termín „litterae sa môže prekladať ako spis, dielo, literatúra, písomníctvo, „specimen“ ako ukážka, príklad, dôkaz, „prolegomena“ ako predhovory, úvody, „lineamenta“ ako obry, podoba, „syllabus“ ako výťah, „catalogus“ ako zoznam, súpis, „conspectus“ ako pohľad, úvaha, prehľad. „Denique notullam pusillam. NB či Nota bene“ (Napokon nôtičku maličkú posielam. EnBe či Dobré nôť): Valaského „analytická či chronologická metóda“ sa nesprávne chápala ako kombinácia chronológie a analýzy literárnych diel (napr. v Minárikovej Barokovej literatúre svetovej, českej, slovenskej, s. 131). Podľa toho aj Iosephus Molitoris (Jozef Minárik) si zo sextetovej traktaty odniesol menšiu záslužnú výslužku, lebo na inkriminovanom mieste nekontrolované píše: „Valaský preberá spisovateľov v chronologickom poradí a miestami sa usiluje aj o periodizovanie a analýzu literárnych diel.“ Kde by mohol byť v tejto vete omyl? Azda analýza literárnych diel... „Mea culpa, mea culpa, mea minima culpa.“ (Moja vina, moja vina, moja najmenšia vina.) Culpa? Žeby som strelil capa a mal radšej napísať: miesto „analýzu“ „charakterizovanie?“ „Concedo et precor, ut mihi condonatum sit.“ (Pripúšťam a prosím, aby mi bolo odpustené.)

V príspevku Niekoľko poznámok k Dežerického Obrane... v Nitrianskej diecéze. G. Gáfríkovej,

riková približuje čitateľovi málo známeho obrancu nitrianskej a uhorskej vzdelanosti – J. I. Dežerického. „Žilčovitý“ taliansky cudziniec R. Cecchetti tvrdí, že v Uhorsku je biedna úroveň vzdelania. Dežerický mu oponuje väčšmi citovým zaujatím než vecnými argumentmi. V Obrane (1743) vyzdvihuje piaristické školstvo a niekoľkých vzdelancov (napr. L. Maťašovského). K príspevku G. Gáfrikovej je pripojený preklad (úryvok druhej časti Obrany) a Dobový ohlas (M. Rotarides).

V príspevku K Šmálovmu Zoznamu turčianskych vzdelancov a spisovateľov G. Gáfriková píše o regionálnom súpise evanjelických vzdelancov a spisovateľov Turčianskej stolice. Zo súpisu sa zachovalo množstvo odpisov (1755), v ktorých sú rozmanité diferencie, najmä jazykové a písarske lapsusy. V podstate však zachovávajú originálnu Šmálovu podobu. Významný je odpis M. Laučeka, spresnený a doplnený novými údajmi (1788). Laučekov opis bol s prihliadnutím na iné odpisy východiskom autorkinej štúdie a prekladu M. Novackej. Šmálov súpis je robený na teritoriálnom, ale čiastočne aj etnickom základe. Vedúce je konfesijné kritérium. Zoznam vzdelancov a spisovateľov je rozdelený do troch skupín: verejní činitelia, spisovatelia a duchovné osoby. Štruktúra hesiel je v podstate rovnaká ako u Cwittingera: životopis a diela. K prekladu titulov Šmálových diel mám „notulam parvulam“ (malulinkú poznámočku). Podľa mojej „ad meum latinum arbitrium creationis“ (latinskej mienkotvorby) by sa „commentatio“ nemalo preložiť ako „spis“, ale ako „úvaha, rozprava“, „adversaria pertinentia“ nie ako „príspevky“, lež ako „námetky týkajúce sa“. Za štúdiou nasleduje preklad úvodu Šmálovho Zoznamu, časť nazvaná O mužoch známych spismi – 5 mien (M. Gažúr, E. Ladiver st., E. Láni, M. Rakovský a D. Sinapius). Správny preklad Gažúrovej kázne znie: Zbožná úvaha, slávnostne vyhlasujúca jedno osobitné najsvätejšie meno Spasiteľa, rozoznávajúca ich však 99, ďalších prác: Náčrt erbov a symbolov Ostrožičovcov a Gažúrovcov, Veľkolepé svadobné piesne. To sa týka aj

prekladov E. Ladivera st.: Odmietnutie obhajoby Ivulovských nezmyslov, D. Sinapia: Veniec natrháný zo štyroch svätožiar teologickej záhrady, Pravá sláva jari a Vzdychnúce ovce. Štúdiu završuje Dobový ohlas (Valaského odmietnutie Šmálovho rukopisu, ktorý je podľa neho slabým pokusom s nekritickým výberom osobností).

V príspevku A. Horányiho konceptu histórie litterarie v Memoria Hungarorum G. Gáfriková oceňuje význam Horányiho encyklopedického lexikónu pre vývin uhorskej literárnovednej disciplíny. Horányiho pohľad na vzdelanosť a literatúru je teritoriálny a nadkonfesijný. Udržiaval písomný styk s katolíckymi vzdelancami (A. F. Kollár), ale aj s inými (napr. s kalvínom P. Bodom). Uznával najmä M. Rotaridesa. Jeho dielo má formu abecedne usporiadaného lexikónu. Autor sa opiera o dôkladné štúdium života a diel a prísne dbá o faktografiu. Výlučne sa riadi metódou „historie litterarie“. V jeho lexikóne badať vplyv raného osvietenstva. Keď chce zdôrazniť význam niektorého autora, používa emocionálne rétorické štylistické prostriedky. Ja by som slovo „provincialium“ v titule preložil ako „obyvateľov džžav, krajín“.

Príspevky G. Gáfrikovej sa vyznačujú hlbokou znalosťou problematiky, vyhľadávaním menej známych autorov, analýzou materiálu z nových hľadísk a v intenciách toho úsilím o nové hodnotenie.

Ako „secunda foemina docta“ nasleduje podľa abecedného poriadku Erika Brtáňová, ktorá napísala do publikácie príspevok Rotaridesova súvaha dejín uhorskej vzdelanosti. V príspevku autorka sleduje Rotaridesovu metódu „historie litterarie“, ako sa uplatnila v Prolegomenách jeho diela *Historiae Hungaricae literariae... lineamenta*. Rotarides ovplyvnený osvietenkými myšlienkami sa vo výklade dejín spolieha na vlastnú skúsenosť a úsudok. Prvoradé sú preňho dokumenty. Uvažuje o nedostatkoch a prednostiach metódy „historie litterarie“ a jej druhoch. Neraz kritizuje citovaných autorov (A. Špangár, M. Benger a J. Burius). Príspevok vyniká plastickou ana-

lýzou diela a Rotaridesovej bádateľskej metódy. Žiadal by sa presnejší preklad titulov: *Obrysy uhorskej historie litterarie starého, stredného a novšieho veku, ktorých predhovory obsahujúce všeobecný úvod do celej historie litterarie Uhorska vyšli usilovnosťou a nákladom Uhra H. M. v Althofe a Zerbste. Rovnako: Abecedný zoznam významných uhorských autorov a diel. Autorka umiestňuje pod čiarou poznámkový „aparátik“ (169 – 174), obsahujúci 17 poznámočiek – citátov. Z nich je 6 v presnom preklade, 11 je viac-menej v parafrázovanej podobe. Podľa mojej mienky sa mala táto „parafrázovacia“ realita vyznačiť poznámočkou. „Quod ad meum gustum attinet“ (Čo sa týka môjho vkusu), ja by som citáty „translátoval“ presne, napríklad: Časť tej uhorskej historie litterarie, ktorej všeobecné dôvody sa pripomínajú. Za štúdiu nasleduje preklad diela: Predhovor 4., 9., 12. Kapitola a 9 portrétov významných uhorských autorov a diel (napr. M. Bela, J. Buria, D. Cwittingera a J. Rezika). Najpodrobnejšie je spracovaný Krmanov portrét. Z dobových ohlasov sa uvádzajú dva (A. Horányi a P. Valaský). Latinské poznámky s prekladom sú aj v portrétoch. Niekoľko je nepreložených. Moja rečnícka otázka: Prečo sa *Miscellanea netlmóci* ako „Rozličnosti“, „Rozličné spisy“, ale ako „Zobrané spisy“?*

Nasledovná „*tertia foemina docta*“ Alexandra Dekanová je v publikácii zastúpená príspevkom *Ukážka uhorskej vzdelanosti* ako zrkadlo autora a doby. Autorka skúma, ako sa v Cwittingerovom diele odzrkadľuje jeho „literárnovedná fyziognómia“ a v ňom zložitá – dobová situácia. Vychádza predovšetkým z Predhovoru k čitateľovi. Prácu si systematicky rozdelila na sedem častí: formálna charakteristika diela, cieľ diela a motív jeho vzniku, výber hesiel, výber uvádzaných faktov, otázka národnosti a jazyka, otázka náboženstva a konfesii a miera objektívnosti a osobnej zaangažovanosti. Cwittingerovo dielo má 408 strán, na ktorých je 283 hesiel usporiadaných podľa abecedného poriadku. Štruktúra hesiel je pravidelná (meno, národnosť podľa terito-

riálnej príslušnosti, činnosť, vierovyznanie, informácia o diele a životopisné údaje). Cwittinger pod nadpisom *Elogia* uvádza oslavné či pochvalné zmienky o autoroch, pod nadpisom *Ludicia* priaznivé úsudky a posudky a pod nadpisom *Censurae* hanlivé a záporné kritiky. Na konci diela je osemdesiat strán obsahujúcich bibliografiu: Knižnica uhorských historikov, ktorí vynikajú. „*Sic et non ita*: Knižnica zachovaných autorov, ktorí písali o Uhorsku.“ (Takto a nie tak: Knižnica ... o Uhorsku.) Autori sa disciplinovane zaradili do abecednej gliedy čiže šiku. Veliteľ Cwittinger ich zadelil do troch tried podľa národností (napr. v trojke sú uhorskí, teda aj slovenskí bojovníci na poli vzdelanosti a literatúry). Cieľ diela je ošoh z poznánania záslužnej činnosti vynikajúcich mužov a ich výchovný vplyv na čitateľov. Čo sa týka Cwittingerovho chápania národnosti a jazyka, ide o bežné súveké teritoriálne kritérium. Cwittinger ako evanjelik dáva prednosť súvercom (91), ale katolíci im – takpovediac – bežia v päťach (80). V popredí jeho záujmu sú vzdelanci vynikajúci v mravnom, teda aj náboženskom zmysle slova. Z Cwittingerovho diela sa uvádza preklad *Príhovor* k čitateľovi, desiatich gratulačných veršov a ukážok hesiel (napr. E. Ladíver, T. Masník a J. Sambucus). Z dobových ohlasov sa hlásia k slovu dva (neznámy recenzent v *Acta eruditorum*, 4. apríla 1711, a posudok D. Krmana). Príspevok „*feminae doctae*“ A. Dekanovej je celkom odlišný od príspevkov ostatných „*feminarum doctarum*“. „*In sensu bono dici potest eam constructuram litteratura – scientiarum pucle (scribe puzzle) esse.*“ (V dobrom zmysle možno povedať, že je to literárnovedná skladačka pucle, piš puzzle.) Autorka prednáša na univerzite latinskú klasiku. Pri koncipovaní nezaprela v sebe profesiu a v autorskom texte, a neraz aj pod ním, štedro a hýrivo splietala latinské citáty s ich slovenským prekladom presným a najmä voľne parafrázovaným v rozmanitej miere. Neraz uvádza citáty len v preklade. Tieto tri druhy „citovania“ tvoria v príspevku dovedna takmer štvrtinu. Pozrime, ako sa jej podarilo preplávať cez nebezpečné úskalie

Skylly a Charybdy, ktorá striehla na plavcov, aby ich zahubila. Nenadarmo sa hovorievalo: Prepadne Skylle, kto chce uniknúť Charybde. Uvediem zopár príkladov na parafrázovaný preklad: „Ukážka uhorskej vzdelanosti od urodzeného Uhra Dávida Cwittingera, ktorá podľa abecedného poriadku podáva životopisy, diela, pochvaly a kritiky slávnych vzdelancov, pochádzajúcich z Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Slavónie a Sedmohradska. S dodatkom knižnica zachovaných autorov, ktorí písali o Uhorsku.“ (s. 42) – Prečo sa nahrádza bežné slovo „národnosť“ slovom „pochádzajúcich“? Podľa mňa má preklad znieť takto: „Ukážka uhorskej vzdelanosti od urodzeného Uhra Dávida Cwittingera, podávajúca podľa abecedného poriadku životopisy, spisy, pochvaly a kritiky mužov preslávených učenosťou, národnosťou Uhrov, Dalmatíncov, Chorvátov, Slavónov a Sedmohradčanov. Pridáva sa: knižnica uhorských spisovateľov, ktorí vynikajú v uhorskej histórii.“ – Ďalej (prvý raz s. 102): „Ikony, čiže podoby života niektorých dávnych i moderných lekárov a filozofov s jeho chválami na jednotlivé z nich.“ – Výstižnejšie by bolo: „Ikony alebo Obrazy života niektorých dávnych a novších lekárov a filozofov s jeho chválami na jednotlivé.“ – Ďalej (druhý raz, s. 106): „Vzácné rozmanitosti vybrané z rôznych vedných odborov.“ – Presnejšie: „Rozmanitosti podivuhodné a vybrané z rozmanitých vied.“ – Ďalej (tretí raz a dosť, s. 109): „Kynosura, základná príručka pre právnikov.“ Správne: „Malý medveď pre právnikov.“ (Súhvezdie, podľa ktorého sa orientovali moreplavci, odtiaľ obrazne: ukazovateľ cesty, príručka.)

Ďalšou v poradí je „quarta domina docta“ M. Novacká, ktorá sa v publikácii prezentovala príspevkom Uhorská historia litteraria v podaní Pavla Valaského. Autorka v ňom konštatuje, že v 18. storočí sa pod vplyvom osvietenstva začala odčleňovať od cirkevnej histórie a relatívne formovať historia litteraria ako samostatná disciplína. Nevzdávala sa však syntetického rázu. Po úspešnom diele Tentamen historiae litterarum... in Hungaria (Pokus

o dejiny vzdelanosti... v Uhorsku) vydal významné dielo *Conspectus rei publicae Litterariae in Hungaria... delineatus* (Náčrtnutý prehľad vzdelaneckej obce v Uhorsku). Dielo obsahuje množstvo biografických a bibliografických údajov. Autor sa pokúša o hodnotenie niektorých spisovateľov, ale len emocionálne a na základe komparácie s inými významnými osobnosťami. Valaský sledoval dva ciele: chcel odvrátiť osočovanie cudziny, že Uhri sú nevzdelanci, a zároveň prebudiť záujem krajanov o vlastné dejiny. Na jeho metódu mal vplyv nemecký kultúrny a literárny historik Ch. A. Heumann (napr. analytická a syntetická metóda). Pred popisom jednotlivých období sú tzv. Prolegomena (Predhovor), v ktorých je 32 autorov evanjelickej a katolíckej konfesie. Vysoko si cení domáce pramene (M. Bel, M. Rotarides, A. Horányi a J. Rezik). Dielo je rozdelené na dve časti (obdobie hunsko-skýtskej literatúry a obdobie do roku 1783). Je prekvapujúce, že medzi vzdelancami uvádza aj ženy – „*Heroinae doctae*“ (učené hrdinky, bohatierky, polobohyne). Aké krásne charakteristiky! Valaský bol ozajstný gavalier. Nájde sa v dnešnej konzumnej ére, hmotárskej atmosfére a brutálnej stratofére aspoň pár džentlmenov, ktorí by takto uznanlivo ocenili hrdinskú, bohatiersku, ba neraz polobohynskú prácu našich „*feminarum doctarum*“? „*Dubito, an...*“ (Pochybujem, či...). Valaský si všíma aj rozmach vied a školstva v 17. storočí a učených spoločností, knižníc, tlačiarň a knihkupectiev. Za štúdiou nasledujú preklady ukážok: Pokus o históriu vzdelanosti (Predhovor, O podporovateľoch vied), Prehľad vzdelaneckej obce v Uhorsku (Úvod, Prolegomena, O hunsko-skýtskom písme a písomníctve a portréty J. Tranovského, D. Krmana, S. Hruškoviča). Príspevok korunuje Dobový ohlas (dvaja anonymní autori). V príspevku M. Novackej badať mierny impulz k spomínanému „*puclovaniu*“, ale formou mozaikovej skladačky. Našťastie nastalo skoré „*stabilisatio status atque eiusque perseveratio sub custodia et sub pollice articuli auctoris*“ (ustálenie pomerov a ich zotrvanie pod kontrolou a pod palcom

autora). Mozaika sa mohla realizovať len neveľa citátmi v latinčine so slovenským prekladom a najmä citátmi preloženými do slovenčiny (približne jedna desatina). Uvediem zopár príkladov na prvý prípad: Pokus o dejiny vied a vzdelanosti v Uhorsku za panovania slávneho kráľa Mateja Korvína (255). – Presnejšie o dejiny vzdelanosti za panovania najslávnejšieho kráľa Mateja Korvína z Hunyadu v Uhorsku. – Prehľad vzdelaneckej a literárnej obce... (256). Správnejšie: Načrtnutý prehľad... Notitiae (!) novae historico-geographica (Historické a zemepisné vedomosti o súvekom Uhorsku), (262). – Nepochybné znenie: Notitia Hungariae novae historico geographica (Historicko-zemepisná vedomosť o novom Uhorsku). – Počiatky pôvodného jazyka Hunov (288) – treba ináč preložiť: Začiatky starobylého jazyka Hunov – etc., etc., etc. (atd., atd., atd.)

„Quinta foemina docta“ O. Vaneková participovala na publikácii prekladom úryvkov diela A. Horányiho Pamiatka Uhrov a obyvateľov uhorských provincií, ktorí sa preslávili vydanými spismi. Podáva Alexius Horányi, budínsky Uhor z rehole piaristov. Môj preklad: Pamiatka Uhrov a obyvateľov dŕžav, známych vydanými spismi, ktorú prebúdzá Alexius Horányi, budínsky Uhor z Rádu duchovných rehoľných chudobných Matky Božej škôl zbožných. Poznámka: Na titulnej strane je skratka CC. RR. SCHOLARUM PIARUM, čo značí: Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum. Je tu preložený úryvok z Pozdravu čitateľovi, ukážky siedmich hesiel (napr. P. Benický, J. Jakobeus, D. Krman, Maurus a M. Rotarides). Nasleduje jeden dobový ohlas (P. Valaský). Preklady titulov sú nepresné a parafrázované. Takto sa javí pretlmočenie diela D. Cwittingera Ukážka (242), čo som už spomenul predtým. Dielo M. Rotaridesa Náčrt (246) je celkom ináč preložené (243) než v príspevku E. Brtáňovej. Výstižnejšie treba preložiť dielo J. Jakobeu, ktoré má titul Viva gentis Slavonicae delineatio (Živý náčrt Slovenského národa, nie Viva gentis Slavicæ delineatio). Ďalej: Strena nova (Nová

ratolesť, 247), správne: Novoročný darček. – Invitatio Pescheckii ad castigationem iniqui de Hungaria ludicii (Výzva pre Pescheckia na zmenu nepriateľského úsudku o Uhroch, 247). Presne: Výzva Peška na pokarhanie nepriaznivého úsudku o Uhorsku.

Učené „sexeto“ uzatvára „sexta foemina docta“ T. Vráblová príspevkom Charakter Krmanovho Predhovoru ku Klejchovmu kancionálu. Autorka v ňom skúma „výnimočný text D. Krmana ml., Predhovor ku Klejchovmu kancionálu“. Krman sa v ňom pokúsil „podať historický prehľad cirkevnej piesne a postulovať estetické princípy tejto tvorby. Predbežne ide o doteraz najstaršiu reflexiu, zameranú na problematiku jedného žánru“. Autorka dokazuje, že Predhovor je časťou tímovej práce, ktorá vznikla podľa Klejchovho vydavateľského plánu. Predhovor „sa rozvíja prostredníctvom dvoch samostatných a zároveň sa dopĺňajúcich rovín“. Prvú rovínu tvorí text určený širšej čitateľskej verejnosti, druhú informatívne odkazy na pramennú literatúru. Autorka sa orientuje predovšetkým na Krmanov „náčrt dejín duchovného spevu a kancionálovej tvorby“. Krman cituje v texte 59 knižných prameňov, najmä nemeckých (22). Typologicky predstavujú spisy biblické, teologické, historické, kancionály, modlitebníky a postily. Aj keď Krman spolupracoval s Klejchom na projekte, určite väčšinu piesní identifikoval sám. Historické pramene jeho výskumu siahajú od staroveku až po súveku literatúru. Otázkou bohoslužobného jazyka riešil v prospech domáceho jazyka. Historický vývin duchovnej piesne sleduje v rámci protestantskej biblickej cirkevnohistorickej tradície. Krmanov Predhovor je „podľa všetkého prvým historickým prehľadom duchovného spevu slovenskej protestantskej cirkvi“. Významne prispel k spoznaniu slovenskej kancionálovej tvorby. Neobišiel ani estetickú stránku piesní, najmä vzťah melódie a textu. V tom sa opiera o názory J. A. Komenského. Štúdiu završuje úryvok prekladu Predhovoru. Citátov sa v texte nachádza málo. Niekoľko je nepreložených, niekoľko len preložených, ostatné sú uvedené

v origináli a v preklade. Všimnem si tretí prípad: Quicunque sibi preces aliunde escribit, non eis utatur, nisi prius cum instructionibus conculerit (127). (Ktokoľvek narazí niekde na modlitby, nech ich nepoužíva, ak si ich predtým neoveril.) Správne: Ktokoľvek si modlitby odinakaľ odpísal, nech ich nepoužíva prv, než by sa poradil s poučeniami. – „Conculerit“, zrejme „lapsus typis scripti“ (chyba tlače, tzv. tlačiarsky škriatok, trpaslík, piadimužik, čo škodoradostne vymenil slovo „consulerit“ za „conculerit“).

„Finis coronat opus.“ (Koniec korunuje dielo.) V prípade publikácie táto sentencia neplatí. Na konci je len Príloha (F. Bacon, D. G. Morhof, J. F. Reimmann, Ch. A. Heumann, Výberový slovník prekladateľských riešení latinskej terminológie, Edičná poznámka). Koruna diela sa nachádza v podobe prípevkov pred „finišom“.

Prólóg mojich meditatívnych úvah bol trochu dlhší, ale ich Epilóg bude oveľa kratší. V úvahách som veľa miesta venoval latinskému jazyku, kedysi živému, dnes nebohému. Príčina môjho kurizovania nebola len to, že pitvané diela boli napísané iba po latinsky, ale viedol ma k tomu aj môj dávny záujem o latinčinu ako globálny jazyk, rozvetvený do niekoľkých extrémnych konárov: od fajnovej elegantnej vybrúsenej cicerónovskej klasickej latinčiny až po stredovekú kulinárnu fajšmekerskú domácu a popínárnu, t. j. kuchynskú verejnú, vývarovňovú, slangovú a argotickú (románsku a gotickú). Pozriem, ako sa s latinčinou zaobchádzalo v prekladoch publikácie. Okrem prekladu celých textov v nej hrá veľkú úlohu pretlmočenie citátov z rozmanitých diel. Deje sa to trojakou formou: cituje sa originál, preklad originálu alebo originál paralelne s prekladom. Každý prekladateľ má na to svoj pohľad a neberie ohľad na susedovo šafárenie s citátmi, pričom prekladá presne alebo na rôznom stupni voľnejšie, ba až parafrázovite. To zapríčiňuje veľkú disharmóniu celého textového orchestra, teda parádny chaos celej citátovej galaxie – ako pred stvorením sveta. Problémy sú aj s prekladaním termínov, o čom

okrem iného svedčí Výberový slovník prekladateľských riešení latinskej terminológie, napr. historia civilis – civilná história (prečo nie svetská?), res publica litteraria – vzdelanecká a literárna obec (to je už parafráza, presne je: vzdelanecká obec). Pri prekladaní sa musí dodržiavať dobová poetika, v našom prípade baroková. Prísne na to treba dbať najmä pri tlmočení titulov diel, to značí: zachovávať metaforiku výrazu, neparafrázovať a nedopĺňať titulky vysvetľovacími pomocnými slovami (napr. dejiny kultúry a vzdelanosti).

„Summa summarum“ (cakumpak) publikácia znamená prínos k asanačným aktivitám „locorum atque atorum nostri temporis praeteriti litterarii“ (bielych a čiernych miest našej literárnej minulosti). Vďaka nášmu sextetu ubudla ďalšia lokalita na slovenskej literárno-vednej mape neprebádaných miest. Na tej lokalite už nie sú „levy“, ako sa na stredovekých mapách označovali neprebádané miesta: „Hic sunt leones!“ (Tu sú levy!)

*Jozef Minárik*

Urbanová, Svatava: MEANDRY A METAMORFÓZY DĚTSKÉ LITERATURY. Olomouc : Votobia, 2003. 363 s.

Urbanová, Svatava; Málková, Iva: SOUŘADNICE MÍST. Ostrava : Tilia, 2003. 191 s.

Meandre a metamorfózy sú lexémy, ktoré v názve knižného súboru Svatavy Urbanovej naznačujú to, čo práca aj splní. Autorka sústredila svoj panoramatický a vo svojej podstate mozaikovitý pohľad na historický kontext českej a viacerými funkčnými odkazmi aj v slovenskej (D. Taragel) literatúre pre deti a mládež v 20. storočí. Záujem autorky o detskú literatúru nie je ohraničený, teda ani limitovaný možným vývinovým obdobím, pretože v jej záujme o detskú literatúru a o jej tvorcu dominuje problém a ním podmienený literárny druh, literárna estetika, kultúrna prax dobového literárneho života, ale nadovšetko si